

354

J. RAINIS
NOVELAS

I

A. GULBJA APGĀDĪBĀ
RĪGĀ, 1925.

Vija Lāča Latv. PSR
VALSTS BIBLIOTĒKA

73-42.106

Dublete

J. RAINIS

NOVELAS

I

1925

APGĀDĀJIS A. GULBIS, RĪGĀ

A. Gulbja grāmatu spiestuve, Rīgā, Ausekļa ielā 9.

Spītnieks

Motto: Šaubas par vecu ir jau jauns.

Māstars Olafs; no Strindberga.

Parastā omulībā viesīgs vakars pie Juratiem pašulaik iet uz beigām. Ap ēdamo galdu sēd vēl tikai nedaudzas personas, tēju dzerdamas, pa lielākai daļai kundzes. Virieši jau likušie pie sava istā sabiedriskā uzdevuma, pie kārtīm; kundzes un jaunkundzes nošķīrušās nama mātes istabā. Jaunieši slaistās šur tur, gan pīpodami, gan tīkodami, kur vēl sagūt kādu pāri palikušu alus buteli, un stāsta jaunākos jokus no Aleksandra bulvara un no attālākām ielām.

Sevišķie „jaunkundžu cienītāji“ iespraukušies arī damu galā un joko līdz apnicībai jautri par acīm, puķēm, skuķiem, brūtganiem un citām mīlestības lietām, par to, kuŗi ļaunāki: vīrieši vai sievietes? Gandrīz dzirdami žāvājas garlaicības pūķis. Bet visiem žāvieniem skaļi pārskan pāri jautri smieklī līdz pašai istabai ar tējas galdu.

„Ak, nu man taču jāiet, mīļā kundze; pie jums aizvien tik jautri laiku pavada,“ saka aši vārdus bērdama un slepu staipīdamās kundze ar plānu degunu un lūpām, paceldamās no tējas galda. „Negribas nemaz šķirties no jūsu viesmīlīgā nama. Sirsnīgi pateicos par laipnu uzņemšanu. Mēs tik krietni patērējām. Lūdzu taču, apmeklējat mūs; lūdzu, lūdzu...“

„Ak, paldies, paldies, mīļā draudzene!“ atbild mājas kundze. Viņai vēl jauna, patīkama seja un vaibsti nau sacietējuši parastās ikdienas formās, kā lielākai daļai viesu, kuŗu rupji pilnajos ģīmjos visos ir kas līdzīgs. Gluži savāds tikai ir galda galā kungs ar garām, baltām ūsām un sarūgušiem smaidiem; laiku pa laikam padzirkstas viņa šaurajās acīs un garās ūsas iekustas.

„Jūs mūs šovakar tā pagodinājāt ar savu apciemojumu; mēs domājām, ka jūs mūs jau gluži aizmirsušas,“ turpina mājas kundze, un nu viņas vaibstos parādās arī parasto smaidu saīdenums. „Alfred,“ viņa pasauc caur kāršu istabas durvīm, „nāc taču, palīdz apģērbties mūsu mīļai Ebert kundzei. — Anas jau atkal nau mājās.“

Alfreds atsteidzas no kāršu galda: veikls, manīgs cilvēks, lokans advokats ar lielām cerībām, kurš vēl augsti domā uzlocīties, jo nekad nenoklīst uz kaut kādiem „uzskatiem“.

„Ak, jūs jau tik agri projām? Cik tas žēl! — Un tu arī nemaz nevari uzlūkoties uz dienestniekiem; nau tev nekādas stingrības!...“ Viņš patīkamā, pieklājīgi-cienīgā veikumā, ne par lēni, ne par ātri, palīdz Ebert kundzei ietikt virsdrēbēs.

„Tādi jau ir palaidušies tie prastie ļaudis, dienestnieki. Nevar jau vairs izturēt. Vajga tik rādīt viņiem pie miravoja, kas ir paklausība un taisnība!“ un sparīgās taisnības jūtās notrīnā resnā zelta pulksteņķēde uz Smildziņu kundzes vēl resnākām miesām. Ķēde — gandrīz netīši — atdužas arī vēl pret tējas glāzi, kuŗu dzer Smildziņu kundze. Viņai blakus ļoti pieaugusi meitiņa Nanija, liels un trekus bērns.

„Ja! Vai tu re! Dienestmeita nepāļaus vairs, ka mazs bērniņš tai drusku iesplauj acīs un ar nadziņiem atkal izgrābā,“ iemet starpā vecais kungs galda galā un noglauda garās ūsas; viņš nodarbojas ar mājas kundzes mazo Adiju, glītu, gadu sešu vecu zēnu, kurš bijis nerātns un meklējis pie viņa patvēruma.

Ūsainais kungs ir še māju dokters, vispār ļoti iecienīts ģimijās: jocīgs, pat bezkaunīgs un rupjš, bet tomēr gluds un prot apieties, no viņa bīstas tie, kuŗi nau viņa pacienti; kapitālu sev esot saraucis krietnu, daži min viņa vērtību itin apaļos skaitļos, ar daudz smagām nullēm. Publika skaita viņa jokus par kodīgiem, un viņš savu kodīgumu izlietojis praktiski, izēzdamus citus dakterus; un tomēr ar visu savu praktiskumu viņš ir reizēm sentimentāls un jūtīgs, bet arī tas patīk, kā pārāka skarbuma mikstinājums. Šodien vecis arī sēd pie „tējas ar damām“, netrumpo līdz, jo izgājušu reizi vairāk paspēlējis, nekā viņam patīk; viņš ir skabardzīgs un sentimentāls reizē.

Par daktera pēdējo pīrgājošo piezīmi Jurat kundze pasmīn. Cits pasīrms kungs, kurš naski „staigā uz precnieka kājām“, — kā saka rīdzinieki, — neskatot uz smago nesamo, kas apslēpts viņa plašajā vestē, apmierinoši paskatās uz Smildzinieti, un tā saprot, ka viņš gribējis teikt: „ja jums tiešām 40,000, tad par tādiem bērniem nau bēdas; skādi var samaksāt.“

„Daudz tur jau tai meitai acīs pasāpēja no skrāpējuma, kādu nedēļu,“ viņa saka. „Bet redz, kungu bērnu atgrūzt nost ar prastām rokām. Nu taču Jurata kungs viņu pasēdināja. Liecinieku jau mums nevarēja trūkt.“

Viņa pasmaida uz precnieku-onkuli un uz Juratu, kurš pašlaik nāk atpakaļ, palaidis Ebert kundzi.

„Atvainojat mani, cien. kundzes un kungi. Pienākums mani sauc atpakaļ,” un Jurats aizsteidzas, tomēr ne par ātri, uz kāršu istabu, kur viņš it labi vinnēja.

„Ir gan tie pilsētas bērni bezkaunīgi,” atskan no tējas galda tumšā gala. Jurat kundze steidzas pakāst savai mātei — lauku mammai, kas ciemā atbraukusi, — un sāk aši runāt:

„Nu reiz projām tā Ebertiene ... Nenāk un nenāk vēl mana Anna, nau kas Adiņu liek gulēt...”

„To tavu Annu vajadzētu labi iesunīt; ne tādu smuku maizes garoziņu vairs neēd, ko es viņai devu, tāda izlepusi,” neliekas mierā vecā mamma, kuŗa vismaz še grib izteikt savu nemieru ar pilsētu, ja jau par pilsētas bērniem neļauj neko teikt.

„Ja, ja! tā cilvēka darišana un būšana ir ļauna no bērnu dienām, līdz bērnu meitām,” pajoko un pats pirmais skaļi iesmejas, lai vērstu uz sevi uzmanību, jauns ierēdņa cilvēks ar lielu seju un mazu pierīti, kuŗš maisās pa ēdamo istabu, jo netiek labi ciests pie kāršu galda, kur savus līdzspēlētājus ievēd vienmēr bētē.

„Nē!” atcērt dakters. „Cilvēki ir labi no bērnu dienām līdz bērnu meitām; mēs tikai ar savu neizbēgamo audzināšanu padaram viņus par sev līdzīgiem rupjiem bētes cilvēkiem un garīgiem tukšiniekiem bez mērķa un jautrības, kas nezina, kā aizturēt žāvāšanos...”

„Ko tur tā...” grib norūkties mamma, bet meita viņu atkal pārtrauc, smiedamās:

„Bet daktera kungs! vismaz neskaitot klātesošos...”

„Ja jel, ja, — es tos arī ne par ko neskaitu.”

„Ko, vai tas ir dakters?” paklusu, bet dzirdami, kā jau laucinieks, kas pieradis pacelt savu balsi kļajumos, jautā resnais precnieks ar manāmu interesi un it kā sāk gaidīt izdevīgu brīdi, parunāt ar dakteri ko nopietnu.

„Ko tur tā audzināšana,” turpina atkal mamma, „kas mūs audzināja. Nevienš. Un tāpat mums ir sava iztikšana, un meitu izdevām pie advokata kunga.”

„Uzdod tik plaukši uz vajadzīgāko miesas daļu, te tev visa audzināšana,” iejokojas vēl reiz jaunais cilvēks.

Precnieks smejas pilnā kaklā un visapkārt jautri smīnošie ģimji rāda, ka publika atrod šo jautājuma izšķiršanu par ļoti veiklu un dabisku un ir pilnīgi apmierināta ar sevi un ar dabūtajiem un izdalītajiem plaukšiem.

Bet Jurat kundze sāk dedzīgi pretoties. Viņa pierāda, ka pērt esot veca mežoniska paraša. Viņa Adiņu nekad neesot pērusi, un tas esot paklausīgs, lēns puika. Viņas vaigs sārtot, acis sprēgā; runājot viņa jūt, it kā viņā iz kādiem dziļu-

miem un tālumiem mostas gaišas ainas, kā atmiņas iz bērniības, kad viņa vēl ticēja, ka viss labs ir iespējams šē, vīrs zemes.

„Vajga tikai bērņus labi stingri pamācīt, labi viņiem sirdsapziņā iekalt pienākumus, gan tad panāks paklausību. Stingru pamācību bērņš ņemas dziļāk pie sirds, raud vēl vairāk nekā rikstēm pērts.“

„Un vai tad jums, ar jūsu labo sirdi tiešām patīk redzēt, ka bērņs raud pēc jūsu pienākumu sprediķa, kā pērts? — Tāds mazs, mīļš puisītis, kā šis lielacis, kuŗš no jūsu pamācībām meklēja patvērsmi šē pagaldē!“ ierūcās vecais dakters.

„Ko? tu vēl te sēd, Adiņ? Nāc, iesim gulēt.“

„Nē, nē, onkul!“ lūdzās mazais un pieķēras pie daktera ceļiem, tupot uz mazā kāju soliņa.

„Zināms, man žēl; bet ko tad darīt, dakter, tā jau vajga. Bez stingrības nekas krietns neiznāk.“

„Kā tad jūs to zināt? Vai jūs pati to esat pārdomājusi?“

„Ak, ko nu es pati! Vajga taču bērņa ļaunās īpašības, viņa egoismu lauzt un ar varu iznīcināt.“

„Na ja, na ja! Kā lai nu pati iedrīkstas domāt! Jūs jau arī esat pienākumos audzināta, — ar stingrību un varu. — Nē, nevajaga lauzt bērņa egoismu ar varu! Neapzinātais egoisms ir viņa spēks, kuŗš jāattīsta un jāizdailē. Jūs apspiežat un laužat ar varu smalko, cēlo spēku, un vēlāk bērņam grūti tikt atkal stipram labās jūtās. Tād tik mīlestība var viņu tātīs spēcīnāt, bet neviens neliekas zinot, ka tā arī ir derīga un vajadzīgā t. s. praktiskā dzīvē, pieaugušiēm cilvēkiem, kuŗi tikai pasmīn par bērņa diēnu bubuļiem: pienākumiēm un idealiēm, kas mums tika iestāstīti tāpat kā spoki, lai turētu mūs paklausībā un atbaidītu no brīvas savvaļības. Pienākumi pret citiem mums taisni kaitē praktiskā dzīvē, mēs viņus nespējam lietot bez dzīvas mīlestības, un kur to ņemt? Zagt to nevar. Katrs viņas atliekas no bērņa laikiem glabā tik dziļi krūtīs, nelietotas, kamēr beigās pats aizmirst, ka tās viņam jēl maz ir. Jūs bērņā gribat iedzīt pienākumu jūtas bez mīlestības, ar varu, un panākt vai naidu, vai liekulību. Jūs esat sievišķīgs minhers van Koeķs, kuŗš ar pātagām dzina nēģerus priecāties un dancot.“

Dakters bija liciis aizrauties tik gaŗi runāt, bet nu lab-sirdīgi iesmējās, atminēdamies dancošanas aīnu un praktisko vergu kungu.

Publika, kuŗa jau bija sākusi justies neomulīgi, atkal uz-elpoja un nu resnais precnieķs šķīta atnāķušu īsto brīdi nāķt pie lietas, t. i. dabūt par velti daktera padomu pret savu liēlo krājumu dažādu iedomāto kaišu.

„Cien. daktera kungs, — jūs runājāt nupat par krūtīm,“ viņš iesāka, it kā turpinādams daktera runas pavedienu, „man ar' tā kā dziļi krūtīs kāds smagums guļ, tā — eh — spiež — eh —“

„Laikam būs denķelbuds,“ saka dakters un slimnieks steigīgi aizpogā svārkus.

„Nē, nē! Man tā žņaudz —“

„Tas ir labi, tas ir labi.“

„Kā tā labi? Man taču —“

„Tas ir labi — priekš manis; jūs rīt atnāksat manās runājamās stundās ar pieciem rubļiem.“

„Ak nē, nau jau vēl tik bailīgi. Es gribēju tāpat parunāt prātīgu vārdu, varbūt daktera kungs mani... eh —“

„Ko tur daudz runāt! Labi, es jūs tūlī izmeklēšu. Novelkaties līdz kreklam, kreklu līdz. — Es jums palīdzēšu,“ un viņš grasījās ķerties pie slimā vīra svārkkiem, ap krūšu pusi, kamēr viesi ap galdu smīnēja un smējās un pūlējās apslēpt savu jautrību.

„No Dieva puses nē...“ resnais slimnieks atcērtas un aiziet uz istabas otru galu, viņpus galda. „Te jau jaunkundzes...“

„Nu, nē — nē!“ nosaka dakters, ūsas paraustīdams.

Neveiklo starpgadījumu pārtrauc mājas kundze:

„Bet daktera kungs, jūs esat mani gluži pārpratuši, nostādīdami par kādu van Koeku ar pātagu rokā! Es jau pati taisni apkaņoju pātagas lietošanu! Es to uzskatu par sen novecojušos aizspriedumu, kuŗu atmetuši visi prātīgi cilvēki.“

„Ja tā, tad nau vērts pret viņu vairs kaņot, ir jaunāki aizspriedumi, kuŗi tagad kaitīgāki. — Kāda starpība īsti ir starp pātagu iz stingrām linu šķiedrām un iz stingriem vārdiem. Varas līdzekļi ir abi. Man liekas, jūs pati teicāt, ka pēdējais reizēm esot pat vēl tas griezīgākais līdzeklis.“

„Audzē nu bērņus, ja tiem nedrīkst pat ne vārda teikt, ne pirksta piedurt, kā kādiem dārgiem glāžu traukiem!“ sacīja Jurat kundze, kaitināta caur daktera zobgalīgo atsaukšanos uz viņas pašas vārdiem un dūsmīgi paskatīdamās uz mazo Adiņu, kuŗš nupat vēl bija nerātņš bijis pret viņu, neskatoties uz visām pamācībām, bet tagad spīdošām acīm lūkojās uz „onkuli“. — „Tad jau labāk nemaz neaudzināt!“

„Cik tad jūs viņus ar' audzējat? Dienestnieki viņus guldina un ceļ augšā; jūs nedzīvojat viņu dzīvi, nezinaat, kas aug viņu dvēselē. — Tad jau labāk gan, nemaz neaudzināt!“

„Bet es taču viena pati nevaru visur paspēt!“ sacīja Jurat kundze, nepacietīgi paceldamās, bet turklāt nevilšus padomā-

dama, vai tiešām viņas pārējie darbi tik svarīgi. „Ja neturēt bonnes, tad jau puika izaugs pilnīgā savvaļā! Vai lai tiek par ielas puiku, vazājas kopā ar tiem prastu ļaužu palaidņiem?”

„Kopā gan būtu laimīgāks un brīvāks!”

Istabā ienāca Jurats:

„Ida, vai nezini, kur mana papirosu etvija?”

„Nē,” viņa īsi atteica, steidzīgi turpinādama: „Bet vai tad pie tiem ielas puikām netiks laužts smalkais spēks, kā jūs sakat?! Tanīs ielas dubļos jau noslikst viss labs un daiļš, neviens kulturas dīglīts tur nedīgst, visām cilvēciskām jūtām tur...”

„Etvija taču bija šinī istabā; es tevi esmu lūdzis atnest viņu aizvien atpakaļ manā kabinetā!”

Ida pagāja negriboši kādus soļus, lūkodamās pēc etvijas, bet Jurats, kuŗš bija aizskārts no īsās un nevalīgās atbildes un vispār nelabprāt redzēja dakteri „rakņājamies pa teorijām un principiem”, kā viņš to mēdza nosaukt, sausi piezīmēja:

„Kāds jums pievilcīgs ielas jautājums, daktera kungs!”

„Ak, tas tik tā par garu laiku, — nopietni karjeras jautājumi jau neatrod visur vajadzīgo saprašānu,” dakters atteica, ar pusaci no lejas paskatīdamies uz Juratu.

Tikmēr Jurat kundze bija atradusi etviju un pasniedza to savam vīram, kuŗš devās atpakaļ pie kārtīm, smalkiem, aukstiem smaidiem ap lūpām; bet viņa, kaut gan mīkstākā balsī, tomēr vēl dzīvāki nekā agrāk uzņēma atkal pārtraukto runas pavedienu, — īsajā brīdī viņai domas bija neparasti aši šāvušās caur galvu, viņa domāja zobgalīgo dakteri pilnīgi satriekt, bet netišām cēlās nepatīkamas šaubu jūtas, un — Adipš, kuŗš tik skumji bija uz viņu lūkojies...?

„Vai tad tiešām izglītība nepaceļ cilvēku uz augstāku stāvokli? Vai tad cilvēku moraliski pasargāt un vadīt, ir kas ļauns? Vai tad nau jāizrauj iz samaitāšanas katrs, kas vēl ir glābjams? Vai tad...” drūzmējās viņas jautājumi viens aiz otra.

„Vai tad! Vai tad!” dakters uzlēkdams un sarkdams rupji iesaucās. „Vai tad kāds rauj ar’ citus laukā iz samaitāšanas? Vai jūs? Kuŗi tad jums liekas glābšanas cienīgi? Un kuŗus tad vairs nau iespējams glābt? Vai mēs visi neesam jāglābj? Bet jūsu glābšana taisni samaitā: viņa paceļ vienus augstā stāvoklī, kā jūs sakat, un liek tiem aizmirst citus; viņa ir meli un vara un māca melus un varu un karjeru. Viss uz meliem dibināts. Viņa atstāj mūs vientuļus, kaut gan mēs esam tūkstoši viens otra sānos...”

Jurat kundze bija izbijusies un pat drusku nobālusi no daktera piepešā un negaidītā uzbrukuma un uzlūkoja viņu lielām acīm. Ari Adiņš bija uzlēcis līdzī dakterim un piesarcis, kaut gan labi nezināja, par ko. Viņš atsēdās uz krēsla blakus dakterim, jo viesi bija pa lielākai daļai jau izklīduši un arī pēdējie steidzās tagad aiziet.

„Ja, vai tad tas kas jauns, kas nedzirdēts?“ dakters runāja tālāk, lūkodams drusku savaldīties. „Tādi aizlauzti zari esam mēs visi, tā sauktie izglītotie ļaudis, tikai par to nemēdz runāt, nekad. Tur manā praksē viens jauns cilvēks stāstīja, ka viņš taisni ar varu ticis piespiests melot, bērna gadus. Tas gads katram, tas ir tipiski...“

„Kā tā?“ šaubīdamās jautāja Jurat kundze, nevarēdama apspiest zināmu neomulību un tomēr arī žēlumu: vientuļa dzīve, aizlauzti zari, — Adiņš, un viņa pati? Viņas mutes kaktiņi likās noslikstam uz leju.

„Ja, kā tā!“ dakters rūca, acu nepaceldams. „Ar labi domātiem stingriem vārdiem.“

„Bet tie jau nau nekādi audzinātāji, tie jau zvēri; tas ir izņēmums.“

„Nau vis ne izņēmums, ne zvēri.“ Dakteris pacēla galvu, pārsteigts no Jurat kundzes savādās it kā žēluma un bailu pilnās balss; viņa dusmas uz reizi izkusa lēnā sentimentalitātē, kuŗai nodoties viņu vilka nepārvarami.

„Tā bija vislabākā, viscēlākā meitenes dvēsele, kas dedzīgi gribēja visu labu, bet tikai nezināja, ko darīt; gluži naīva meitene, kuŗa no sūras dzīves bija mācīta uz stingrību un pienākumiem un nekad neatļāva par tiem šaubīties.

„Es viņu pazīnu un puiku un visu ģimeni. Puika vēl tagad, kā dzīvs, stāv manā priekšā, tur vecā ģimētnē, kuŗu viņš man dāvāja par piemiņu: slaiks puisēns, gadu astoņu, sprigaiņām, gudrām acīm, ap muti vaibsts drusku pārgalvīgs, drusku šķelmīgs. Pieglaudīgi mīļi un tomēr droši viņš uzlicis roku uz tēva plecu un bērnišķi nopietni un pašapzinīgi liekas nopemties, laikam pirmo reizi.

„Kluss zēns ar visu savu spirtumu un bērna atjautību; sapņotājs viņš man likās, bet vecākā māsa sauca viņu par gatavu sliņķi, kas ne par ko nevīžojot mācīties. Par spīti vien viņš to darot; kur kādas blēņas, kādas spēlītes lielam puikam, tur nemaz tik mulķis neesot, bet pie grāmatas jau nekā nevarot galvā iekalt. —

„Tēvs, kaut gan turīgs saimnieks, tomēr puiku skolā nedeva, vecākā māsa viņu mācīja lasīt, — un tiešām dažu dienu, kad man gadījās atbraukt, sēdēja abi, skolotāja un skolnieks,

raudādami pie grāmatas, līdz tēvs atnāca un atlaida abus par godu daktera atbraukšanai. — Ar bāršanos un raudāšanu vien katrs vārds jāizvelkot, stāstīja māsa, domāt, ka rīkle viņam aizaugusi. Jo vairāk viņu pamācot, jo mazāk no viņa varot izdabūt laukā. Caurām dienām viņš varot sēdēt pie dīķīša un laist kuģīšus, bet vismīlāk viņš sēdot kādā nomalē, dārza stūrītī un klusi dzīvojot ar akmentiņiem. Ej nu saziņi, kas tās par spēlēm, saka māsa; kad rāj viņu, ka liels puika spēlējoties ar akmentiņiem, viņš atbild, ka tie nemaz neesot akmentiņi, bet jātnieki, kas vedot kaņus un atrodot nepazīstamas zemes, kur vēl neviens neesot bijis. Agrāk gan labprāt ālējies ar ganu puikām un netīriem iebūviešu bērniem, bet to viņam atradinājuši, viņu vienmēr apkaunojot par tādu tīšanos ar mēsliem.

„Tad jau arī izaudzis godīgs un rātns puika: neklaigājot aplam, paklausot, kad ko liekot, nemelojot; tik reizi gan ilgi liedzies, kad izsitis loga rūti, bet vēlāk tomēr atzinies, kad viņa neatlaidusies no stingrības. Tikai no tā laika palicis it kā vēl klusāks.

„Par šo izsisto loga rūti man, pēc daudz gadiem, stāstīja pats, agrākais puika, toreiz jau pieaudzis un pietiekoši nostrādājis un nodzīvojies vīrs...“

Dakters bija domīgs palicis un glaudīja Adiņa sprogaino galvu; tad viņš, it kā uztrūkdamies paskatījās savā pulkstenī.

„Nu, kas tad? kas tad tālāk?“ nepacietīgi jautāja Jurat kundze; „laika vēl diezgan, palīdzat man viņu īsināt, man tā kā tā vēl krietni jāpagaidās. Jūs gribējāt taču man pierādīt...“

„Nē, nē, nē! no Dieva puses! Es jums nekā negribēju pierādīt, es pats sev nekā nevaru pierādīt... Bet laiku īsināt sev un jums es varu, — citu viesu laika kavētāja jau nau vairs palicis —“

„Ar ko tad tas puika to logu izmušija?“ atsaucās Adiņš, vecmammās maleniešu izloksnē.

„Ar mazu akmentiņu,“ smiedamies atbildēja dakters, „tad jau jāstāsta no sākama gala. — Vienu dienu atkal pēc puikas klaigā pilnā kablā, ka visa sēta skan. Viņš jau nemēdz nekad no tālienes atsaukties uz aicinājumiem pie grāmatas, kā Piebalgas āzis nenāk iz tilta apakšas, ne aicināms, ne stumjams. Pienācis gluži klāt, mazais vīrs iepikstas: tā esot tā atsaukšanās.

„Māsa tur stāv un izskatās it kā sevišķi nopietna. Mazais psihologs labi pazīst šo sevišķo nopietnību, no kuņas viņš baidās vairāk nekā no pastaras tiesas, kas viņam arī pamatīgi pazīstama iz vecmammās nostāstiem. — Māsa vispār ļoti nopietna meitene, kaut gan tikai kādus gadus divdesmit veca.

Viņa vientule augusi un nekad nau saaugusi ar savu apkārtni, kuŗu tomēr atzīst par savu pavēlnieci. Viņa viskrietnākā, visrūpīgākā un naskākā saimniece, viņa saimniecības dvēsele, — un nevienam, tā kā viņai nerieb šīs saimniecības rūpes, šī vienmuļīgā dzīve mūžīgos sīkumos un kapeiku domās, šīs vienīgās sarunas arī svētku dienās par gosniņām un vistiņām. Viņa savu dzīvi bija domājusi lielu, krāsainu, dziļu un patiesu, — bet jau agri pretim atvērās žņaudzoša, pelēka ikdienība. Ar visu jaunības karstu niknumu viņa to ienīst, — bet citas dzīves nau. Viņas pienākums ir, še dzīvot! Nu, tad viņa izpildīs ar' šo pienākumu, — lai viņš ir nejēdzīgs, bet svēts! —: salasīt un vairot ģimenes mantu, visus savus spēkus iejūgt darbā, bez žēlastības, kļūt ārā iz dienišķas maizes rūpēm! — viņa dzīvo tikai šinī skarbahājā pienākumu pasaulē. Visu asumu viņa griež pati pret sevi, bet viņai ir viena slepena, nekam neizteikta cerība, kuŗai viņa tic vairāk nekā visai ikdienas dzīvei, kuŗa vienīgi dod viņai spēku cīnīties: ikdienas darba jūgu nesot viņa pārvarēs ikdienu, kļūs laukā iz zemības un sasniegs brīvu cilvēcību, vara tiks lauzta. Un ja viņa vēl neuzvarēs, tad viņas slepeno cīņu būs galā vest viņas garīgajam mantniekam, viņas lolojumam, mazažam Džekiņam.

„Jau toreiz, kad mazo vīru taisījās vēl krustīt, viņa bija izdomājusi priekš tā pulku skaistu vārdu; arī ārēji bija parādīties zēna cēlumam, viņa vēlējās padarīt viņu par savas cīņas turpinātāju, bet varbūt vēl vairāk, pati sev nezinot: saliet viņam dvēselē visu to daiļumu, kas sāpīgi iekš viņas slēpās un lauzās uz āru, lai tas redzētu gaismu un uzziedētu, lai kvēlošais deglis nenodzistu. Oskaram viņam vajadzēja tikt, vai Rolandam, vismaz Teodoram, — viņš tika Jēkabs, Krišjāns, Stepiņš, kā jau visi viņa rada gabali no dzimumu dzimumiem. Tikai to vien viņa vēl paspēja: iesaukt Jēcīti par Džekiņu. Un tad māsa dien dienā trīsēja, ka viņas cerējums netiek līdzīgs visiem šiem dēķeņu cilvēkiem: Jēkabiem, Krišjāņiem un Stepiņiem.

„Viņa mīlēja Džekiņu, kā savu nākamību, un tomēr nepazīna, nezināja, kā tam palīdzēt, — mēs jau visi nezinām, kā lai līdzam viens otram. Viņa prata tikai vienu mācību: varu un pašizliegšanos; cilvēks ļauns ir no sākuma un ļaunu zāli vajaga ravēt.

„— Džekiņš stāv bailīgi, vēl elsodams no lielas skriešanās ar Karavu.

„Kur tad tu nu atkal dauzījies? Ar tiem kalpu bērniem jau gluži saaudzis kopā!“

Bērna smalkjūtība aizskārta; viņam riebja jau vienīgais rupjais vārds „dauzīties“, kuru māsa lietojusi viņam par sodu.

„Es nebiju pie kalpu bērniem.“

„Kur ta citur? Kas ta tev māca blēņkopības?“

„Es nedaru blēņkopības,“ viņš atbild apvainots, nesa-prazdams.

„Tā? Kas ta to logu izdauzīja?“

„Kādu logu?“

„Tu redz, — kādu logu!? Vēl liegsies? Tur lielajā istabā. — Pavisam tu esi palicis bezkaunis, palaidnieks ar tiem taviem draugiem, cūku ganiem.“

„Mani draugi nau palaidnieki, un Ansītis jau kopš pavasara gana lielās govīs,“ atteic Džekiņš sarkdams.

„Vai tu redz, kāds liels čins. Tas jau laikam tev pamācīja logus izdauzīt.“

„Es nedauzīju logus.“

„Vēl akmens iesviests istabā. Tu nelāga puika, tu!“

„Es nesviedu akmeni, es lāga puika!“ Ģimis viņam aizraustās, — bet te viņš uz reizi uzstaro.

„Kur nu skriesi?“

Puika aizlaižas, kā vējš, projām uz lielo istabu. — Bet ja, — tur jau tiešām logs izsists, un akmentiņš vēl gul turpat. Māsa nau jokojusies. Džekiņš nokaŗ galvu.

„Ko ta nu vēl ... ? šim vēl jāredz, kā pats izdauzījis logu! — Nāc nu pie grāmatas, rezgals tāds. Kad būtu godīgs puika, būtu tūliņ atzinies, ka iesviedis akmeni.“

„Bet es taču nesviedu, mīlā Anniņ! Es pavisam gluži ne drusciņ nesviedu akmeni; es nezinu, kas iesviedis, šodien jau neviena bērna nau mājās, es nemaz nebiju pie kalpu bērniem; es jau iešu ar' mācīties,“ — viņš glaužas tai klāt, matus iz cepures izbraucīdams un svārciņus sakārtodams.

„Kauns tev, ka tu vēl melo; es pati tevi redzēju ap to laiku slapstamies gaŗ māju un tad aizskrejam. Tu bijī agrāk labs bērns.“ Viņa to atstumj drusku no sevis.

„Es, es ...“ viņš stostās.

„Nu, ko? atzīsies?“ viņa jautā laipnāki un uzliek viņam roku uz galvas.

„Es ... es esmu labs bērns —,“ viņš apgalvo jau pusraudus ... es taču saku, ka nesviedu ... es pats saku,“ viņš pieved savu stiprāko pierādījumu.

„Tu esi palaidnis un melkulis.“

„Nē, nē, nē, es neesmu palaidnis un melkums,“ un vīrs nevar vairs atturēt asaras un sāk, bez balss, aizraudamies stipri raudāt.

„Ko nu lieku!o!“

Puika apklust uz reizi un tik, it kā salstot, siki notrīs no raudām.

„Būtu labāk slikti nedarījis un nācis mācīties, nekā tagad raudāt. — Nāc nu!“

Viņa paņem puiku aiz rokas, tas atrauj roku spītīgi atpakaļ; bet tūlīt viņš atkal ļauj roku un seko uz mācīšanās. — Mācīšanās šodien iet ātrāk uz priekšu nekā citām reizēm.

Stunda pabeigta klusi; māsa nestāsta nekā, kā citām reizēm par lieliem vīriem un drošiem darbiem un par celojumiem brīvās, raibi spīdošās zemēs, kur Džekiņš nevar beigt izdzīvoties. — Māsas pašas lielākais, nekad nepiepildītais vēlējums bija ceļot un redzēt svešus ļaudis un pilsētas, — bet viņa aiztīka tikai līdz Sasmakai.

Ne reizes māsa šodien nepasmīn, nesukā puisēna izpūrušos matus, un viņš taču jau vairāk reizes pats viņus glaudījis, sānis palūkodamies, it kā mudinādams un atgādinādams. — Šie mati puikam ir raksturiski, mīksti, kā balts zīds, bet vienmēr spītīgi sacēlušies un kušķiem izšķīrušies uz visām malām, kā indiāņu spalvu rota, kad tie iet kara gaitā.

„Ej nu atkal akmeņus sviest logā, ej.“ —

Puika ne acu nepaceļ, ne vārda nesaka, noliek klusi grāmatu un aiziet guļamā istabā, kur ielien kaktiņā.

„Taču tik daudz kauna puikam ir, ka nožēlo, ka melojis,“ domā atkal māsa sev par atvainojumu. „Bet lai nu arī atzīstas pats, — tas būs viņam taisns sods, lai lūko pārlautz pats sevi, tas katram jādara. Grūti gan nabadziņam. Nevajaga tikai no paša sākuma ielaist netikumus.“

Bet puika, sakņupis gultiņā, tumšā kambarī, cieš pirmās lielās sāpes savā dzīvē. — Savā mūžiņā, kurš tam izliekas tik garš, jo viņš jau tik daudz, daudz piedzīvojis, — bērnības gados taču mēs visvairāk piedzīvojam, — viņš nekad nau teicis neko citādi, nekā viņš to redzējis un jutis. Viņš vēl līdz šim nau īsti sapratis, kādēļ un kā var ko citādi teikt, nekā to zina. Vārdu „melot“ viņš saprot tikai kā vārdu, ar kuŗu soda un sāpina. Viņš nesajēdz, kā viņa apgalvojumam var neticēt, kā viņu var saukt par ļaunu, kad viņš ļauna nau darījis un taču skaidri teicis, ka nau darījis. — Tas ir sods un netaisns sods, — viņš to sajūt ar visu savas neapzinātās tiklības sparību.

Lai viņu rāj un spiež mācīties grāmatu, kad viņš tiešām ir aizskrējis tālāk no mājām, lai redzētu, kāda tur ir viņam aizliegtā pasaule aiz lielā vītolu žoga, kur tūlīt sākas vara-vīksnas pīlis ar lielajiem varoņiem; lai soda, kad viņš vismaz

ir krietni izskraidījis saulītē, vai ņēmis pārgalvību kliegt pilnā kaklā, dārza galā, vai pēc sirds patikas iztērzējies un izdzīvojies kopā ar kalpu bērniem, — to viņš saprot, tam tā jābūt, tas viss neklājas krietniem, izglītotiem bērniem, kungu bērniem; tiem klājas tikai paklausīt, staigāt tīrās biksītēs un lauzīt galvu grāmatā, to viņš zina, tas viņam teikts simtām reizēm. — Bet nu no visām nepieklājībām nau ne vzaņas: viņu rāj, galviņu neglauda, nesmejas, nestāsta — itin ne par ko! Viņš ar varu tiek nospiests to launo puiku kārtā, kas nelietīgi valstās saulgozī, met akmeņus un skrien uz visām pusēm, un kuņus par to tad arī kuš katrs var grūstīt un plūkāt un pat pērt rīkstēm. To iedomājoties vien, viņš no riebuma saraujas, kaut gan viņu noslēpumaini velk uz šiem brīvajiem, negantajiem puikām. — Bet viņš vēl nelaimīgāks nekā tie, jo tie taču iepriekš izklaigājušies un iztrakojušies, redzējuši tālo ezeru un lielo mežu, kur glāžu nams iekšā.

Puika nespēj sev izskaidrot šo netaisnību, viņš jūt, ka viņu vairs nemīlo un savās bēdās nezina gala; visu dzīvi līdz šim viņš jau saprata tikai mīlestībā, kuŗa viņam izpildīja arī trūkstošās brīvības vietu. Priekš mums, pieaugušiem, dzīve un mīlestība ir šķirtas pasaules, un tiek atkal viens jēdziens tikai dzejā, un varbūt vēl tanī īsajā brīdī, kad mēs tiekam atkal labi un skaidri, kā balts sniegs, kad t. s. pirmā mīlestība mūs lūko izraut iz ikdienības. — Na, mēs labi zinām, ka tas viņai nekad neizdodas pie mums, lielā mērā audzinātiem, praktiskiem ļaudīm. Tikai bērni vēl nespēj aptvert mūsu dzīves gudrību, tādēļ viņi tik sāpīgi sajūt nemīlestību.“

Vecā daktera garās, sirmās ūsas nervozi kustējās, kā prūsim, kad tam aizkrāsnē par karstu ticis; viņš lūkoja atjokoties, uzlikdams roku uz plecu Adīnam, kuŗš, pa stāstīšanas laiku, bija nemanot atkal nozudis no krēsla, blakus dakterim, un atsēdies uz soliša pie viņa kājām, lai nebūtu piespiests rādīt savu aizgrābtību:

„Vai dzi, puis’! Ko tad tu dari? Tu jau man apraudāsi slapjas jaunās biksas!“

Kad dakters pārtrauca stāstu, Jurat kundze bija pacēlusies kājās un sapņainām acīm lūkojās savā priekšā; bet dakters sāka atkal stāstīt, griezdamies pie Adīna, un viņa atkal apsedās.

„Ja, Adīn, puikas nevar iztikt bez parastās mīlestības, bez galviņas sukāšanas, bez stāstiem par varoņiem. Džekīnam vajadzēja to visu atkal iegūt, vajadzēja visādā ziņā. — Viņš saņem dūšu un aizvelkas iz guļamās istabas, katrā starp-istabā ilgi kavēdamies, līdz istabai, kur sēd māsa un šuj. Viņš

pastaigā lēni, bailīgi istabā, gar sienām turēdamies; māsa uz viņu negriež vērību. Ak, kaut jel tagad viņa palūkotos, kaut pavīpsnātu, pusvārdu, kaut kamoliņš nokristu, viņš pieskrietu klāt, un viņai vajadzētu atkal būt labai un teikt, ka viņš lāga puika, kas nesvaida akmeņus: — kamoliņš nekrīt, māsa šuj un šuj un gaida, kamēr puika pārvarēs savu jauno dabu un nāks no laba prāta atzities.

Un lēni, kā nācis, puika aizzogas atkal projām uz guļamo istabu; viņš redz, ka nepielūgs māsas. — Bērni nau vēl caur melošanu samaitājuši savu apsvēršanas spēju: kad pierod faktus nepareizi tēlot, pierod beigās arī viņus nepareizi redzēt un apsvērt. — Džekiņš nu vēl sāpīgāk nomana savu nelaimi, kuŗa viņam liekas bezgala dziļa un draudoša. Viņš pirmo reiz jūt, ka ir viens visā pasaulē; jūs zināt, kundze, kas tās ir par briesmīgām domām: vienam būt? — Vismaz Mopasana skici jūs esat lasījusi? —“

„Vienam būt!“ viņa atkārtoja lēni un negriboši, ar bailēm acīs un austošu apziņu, ka varbūt arī viņa bijusi viena, — bet nē, nē, viņa jau ar visiem, savējiem un pazīstamiem un labāko sabiedrību satiek tik labi un pieklājīgi, — bet nabaga dakters, — bet Adiņš — —

„Bērnām paliek auksti,“ stāsta dakters, „viņš nevar nostāvēt istabā, iet no vienas otrā, bet bailes un sāpes tik vairojas. Nu ir viss pagalam! Bet vajaga, vajaga glābties! Ko lai dara, ka māsiņa būtu atkal mīla? Es viņai teicu, ka nedariju, bet viņa nesaprot; — lielie tik maz saprot mazos. — Viņš nespēj to skaidri domāt, bet tumši viņš jūt, kā jau sen, un jo tālāk jo vairāk viņš nespēj izteikt un darīt saprotamu lielajiem to, kas viņam pašam liekas tik gaišs. Viņš maz pa mazam pārstājis lielajiem stāstīt savus novērojumus, bēdas un sajūsminājumus. — Jo gaišāka, smalkāka un vārīgāka kāda dvēseles kustība, jo mazāk to saprot, par puiku smejas un rāj viņu par tādām blēņām. — Bet viņš ir lepns, un tā viņš pierod labāk nestāstīt par sevi nekā, kaut viņam tik bēdīgi ap sirdi un viņš ir viens. Māsiņai viņš varēja vēl dažu ko stāstīt; bet ka ir tik brīnumjauki pa saulīti skraidīt, to viņš vairs nesaka, jo to sauc „apkārt daudzities“. Bet viņš jau negrib nekur daudzities, bet tik tāli, tāli aiziet aiz lielā žoga, uz mežu, lai rūktu, kā lauva, vai rietu, kā melnais Karavs, — bet to jau nu nemaz nevar, viņš beigās pats atsacījies no tik daudz pārdrošas cerības. — Viņš arī nedrīkst teikt, ka nau iesviedis logā. Viņa domas jaucas, viņš smagi nojauš kaut ko nejauki neloģisku; viņam dara varu, un viņš tiek spiests pats darīt varu un teikt ko pret dabisku, neesošu. Bet viņu sapratīs, ja viņš

teiks, ka iesviedis logā, un viņu turēs atkal mīlu. Vajaga to darīt. Viņam reizē salst un kaist. Viņam liekas, ka viņš it nekā vairs nesajēgtu. Viss, ko viņš līdz tam domājis un jutis, izirst vējā; viņš nostiprinājas pārliecībā, kuŗā ar varu iedzīts, ka jāsaka tikai tas, kas nau, un viss būs labi.

Ātrāk nekā prmo reizi, bet tomēr aizraudamies, pussolīšiem, viņš aiziet pie māsas. Pusistabā stāvēdams, apspiestā, dobajā balsī, viņš izgrūž: „es metu akmeni logā“. Viņš izskatās spītīgs, it kā viņam ar varu kāds izspiestu šos vārdus. — Māsa tiek priecīga un sauc viņu klāt: „nāc šurp, mīlo puisīt!“ — Kad viņš stāv nekustoties, sakniebtām lūpiņām, nodurtām acīm, viņa paceļas un nāk pati tam klāt. Tikko viņa uzliek roku uz izpūrušo galviņu, puika, kā aizkurts, metas projām. — Māsa pārsteigta, bet tad apmierinājas: „puikam kauns, ka tik ilgi liedzies; spītnieks jau ir; dusmojas, ka piespieda atzīties nedarbos.“ — Cilvēks taču ļauns no sākuma.

Un Džekiņš noglabājies šķūnī, ieracies pērnajā sienā, tup sausām, iekarsušām acīm un trīs no uzbudinājuma, līdz nervi sāk pagurt un viņš aizmieg; pus pa miegiem mazā rociņa kustas un glauda svārciņus. — Puika pārdzīvojis dzīves laikmetu, kā tāds, kam pirmā mīlestība nīkusi, vai kam pirmais lielais darbs izšķīdis zem rokām. — Sāpes un žēlums ar sevi lēni nogrimst dvēseles dziļumos, un uz augšu paceļas kāds svešs rūgtums pret nežēlīgo varu — — taedium vitae, dzīves riebums —

Neveikli pavīpsnādams par savu latīņu krikumu, dokters apklusa; viņa paša stāsts bija viņu uztraucis un sacēlis viņā veselu mutuli atmiņu, domu, apņēmumu un neapslāpējamu riebumu pret savu līdzšinējo dzīvi karjerai.

„Kādas dziļas, apslēptas ciešanas, — pilnas atsacīšanās —, un — “ čukstēja Jurat kundze nedrošā balsī; viņas acīs spīdēja velgums, vaigi bija sasarkuši, bet žēlums nespēja nomākt viņas aizkustināto dziļo nemieru: — viņas roka trīsēja, kad viņa lūkoja sniegties pār galdu pēc Adiņa.

„Atsacīšanās?! — nē!“ iemeta starpā dokters, it kā priedādāmie, ka var uz acumirkli atklatīties no savām domām un nemieru izlaist, kā garu iz pārkurinātas pirts. „Nē — tā stāsts nebeidzas: — puika pēc tam iemeta akmeni logā!“

Jurat kundze sarāvās it kā pret viņu būtu akmens mests; Adiņa galva piepeši parādījās iz pagaldes un tūlīt atkal pazuda.

„Tāds rātns, lēns puisīts?!“

„Ja! — Puikam vēl dzīves riebums ir darbīgs, ne tāds, kā mums, kas tik pret sevi pašu griežas. — Ne velti cēlās rūg-

tums; jaunās domas un jūtas neapzinīgi darbojās tālāk. To pašu dienu, pavakarē, kad neviena nebija iekšā, Džekiņš, kā kakšs, pielīda mājai klāt un iemeta akmeni logā, ka rūte nostinkšēja vien. —

Uzvaras prieks, lielas bailes un neapprakstama, lepna spītība pret pašu likteni, kuŗa visu niknumu viņš nu izaicinājis uz cīņu, piepilda mazo sirdi. — Viss ir sabrucis, visa dzīve ir sajaukta, — lai tad arī nāk pār viņu visas briesmas uz reizi, lai sadragā viņu un nogrūž to ļauno un prasto bērnu pulkā, kuŗus katris sit un peŗ! pie tiem ielas dubļiem!

Trisošā uzbudinājumā, žibošām, spītīgām acīm viņš gaida, kad briesmas piepeši uzbruks. Māsa pret viņu sevišķi laipna, bet pag', drīz atklās viņa pārdrošo darbu, — un tad, tad — —! Pie vakariņām Anniņa pret mājeniekiem arī tiešām ieminas par logu sišanu — un Džekiņš sarkst un bālst, gatavs ar nedzirdētu varonību, kāda sastopama tikai aiz lielā vītulu žoga, saņemt, ne acu nepamirkšķinot, likteņa dragājošo spērienu. Anniņa runā par divām rūtīm, saka, ka kalpu bērni izdauzījuši abas, par Džekiņa atzišanos un lielo noziegumu — ne vārda! Viņš apjūk gluži. Neskaidri viņš mana, ka Anniņa saudzēdama neteic par atzišanos; visas viņa domas aizņemtas no viena vienīga neizprotama pārsteiguma: viņa īsto lielo noziegumu neviens nau ievērojis, visas, tik varonīgi gaidītās, briesmas izgaisušas piepeši, kā spoki, sveci iededzot, it kā patiesībā nemaz nebūtu bijušas! Ko viņš nau darījis, tas priekš Anniņas ir darīts, un ko viņš tiešām darījis, — tas nau. — Pasaule viņam galīgi sadalās divās daļās; brīnīdamies un nesaprazdams, bet gaiši nojēgdams savu labumu, puika sāk dzīvot abās; pārēja jau ir tik viegla. — Tā Džekiņš tika gudrs, un beigās krietns veikalnieks, — bet visa gudrība nekā nelīdzēja, — dvēselē plīsums palika —“

Dakters smagi piecēlās, redzēdams, ka Jurat kundze viņpus galda stāvēja bāla un uzbudināta; viņš pats sev dusmojās, ka bija ļāvis aizgrābtībai, atklājis savu dvēseli citiem, atracis tišām valā avotu, ko domāja sen aizsērējušu un izsikušu, un iz kuŗa nu straumēm gāzās vilņi, aizraudami viņu pašu līdzī. Pirmo reizi viņš ar bailēm jūta, ka nau kungs pats par sevi, ka šie vilņi viņu varētu aiznest, kur viņš negribētu un kur draudētu posts visai viņa līdzšinējai dzīvei...

Piepeši Adiņš uzlēca, apgāzdams krēslu, un aizlaidās uz savu istabu projām.

Jurat kundzes acis plati izplētās. Viņa instinktīvi gribēja mesties zēnam pakāļ, bet to dzirdēja jau caur otru istabu aizskrejām. Apjukusi, pārsteigta, viņa palika stāvam. Visas vi-

ņas domas bija sākušas pamazām riņķot, kā sen stāvējušas mašīnas riteņi stenēdami, lēni sāk griezties, kad sveša roka mašīnu iekustinājusi.

Dakters, manīdams viņas uzbudinājumu un arvien vairāk ieniknodamies, bija sagrābis savus virssvārkus un cepuri un, norūkdams labvakaru, gribēja aiziet.

Atjēgdamās Jurat kundze piesteidzās viņam klāt; viņai likās, it kā zeme apākš viņas kājām grūtu uz leju un viņai nebūtu kur pieķerties; viņa satvēra daktera roku, turēdamās aiz piedurknes:

„Neejat! neejat! briesmīgi! Ko man darīt? — Adiņš — viena, viena!“

„Vai es neesmu viens?!“ viņš nevilus dusmās nokratīja nost viņas roku, „vai tad es pats zinu, ko darīt? Kas man sacīs? Ko jūs mani prasat, jums ir vīrs!“

„Ak —“ nepatikami aizskārta, atteica Jurat kundze. „Kādā tumsā mēs brienam! — dien' dienā! — visu mūžu uz leju — kur izeja? — sakat, sakat! —“

„Meklējat pati! Jums ir smalkais spēks,“ viņš atteica mīkstākā balsī, iežēlodamies un glaimots caur viņas lūgumu, „jūs abi dzīvojiet katrs pus dzīvi, svešnieki vienā mājā; lūkojat, ka Adiņš arī netiek jums svešnieks.“

„Ja, bet ko darīt, ko darīt? Sakat taisni, ko nākat pa pakalduŗvīm?“ viņa jautāja uzbāzīgi un kaitināta.

„Pa pakalduŗvīm?! Un jūs gaidat gatavus ceptus cāļus, kas jums mutē skrietu? Nu tad, ejat pie cilvēkiem! Jūs jauna. Vecs, aprepis dakters, ko tas? visu mūžu, pa tumsu, uz leju, — kopš Džekiņa laikiem —“

„Dakter! Jūs pats tas Džekiņš?! —“

Dakters tikai nejauki uz viņu paskatījās un bija laukā, durvis nepieklājīgi aizcirdams cieti. Viņš bēga pats no sevis.

Susutis

(Noslēpumains, bet patiesš stāsts, sastādīts pēc dokumentiem.)

Viņa dzīvē viss gāja šķērsām un ačgārni; pār visu klājās nezināšana un noslēpums.

Tas parādījās tūlīt pašā sākumā.

Ar ko citi mēdz nobeigt savu gaitu, ar to viņš iesāka: ar traģisku notikumu, ar katastrofu, un visa viņa dzīve bija šīs katastrofas turpinājums — viens vienīgs piektais un pēdējais bēdu lugas cēliens.

Tiklīdz viņš ieradās pasaulē, pie viņa vajadzēja tikt piemērotam sen pastāvošam likumam par pirmo kucenu slīcināšanu.

Viņš arī tika slīcināts, cik var spriest pēc aculiecinieku izteikumiem, kuŗi vienīgi par to nebij saskaņā, vai slīcināšana notikusi pie Andrejdambja, vai Mazajā Daugavā, vai pie Baltā ezera, un vai zināmais kucens bijis tas pats, kuŗš vēlāk ticis saukts par Susuti.

Bet nešaubāmi visi apliecināja, ka namiķis viņu stiepdams stipri bāries par nejaukajiem kucēniem un tām bezkaunīgajām mātēm, kas tos nosviežot svešos pagalmos, nevīžodamas audzēt.

Bet nevienā no minētām vietām jaunais kucens galīgi nenoslika. Kādēļ tas tā notika, to viņš pats nezināja, un laikam arī neviens cits; ar to iesākās noslēpums un nezināšana viņa dzīvē.

Ir tādi neizskaidrojami gadījumi; un saka pat, ka taisni tie, kuŗiem noslikt būtu visizdevīgāk, nenoslikstot ne ūdenī ne dubļos. Toreiz viņam nebūtu bijis nekā ko iebilst pret noslīcināšanu.

Bet viņa dzīves katastrofai nu reiz bija lemts turpināties, — un turpināties nezināšanā un noslēpumā.

Viņa īsto vārdu nezināja neviens, pat ne tie, kuŗiem itin viss bija pazīstams — policijas kungi. Saukts viņš tika visvairāk ar tādiem nenozīmīgiem uzrunas vārdiem, kā: ē! vajdzi! tu! klausies! Bet tos nevarēja labi ieskatīt ne par krustamiem, ne saucamiem, ne uz- ne pie- ne priekšvārdiem.

Tā kā viņš bija reiz kā kucens slīcināts ticis, tad ielas puikas kaitinādami sauca viņu kā kucenu: su! su!

No šī su! su! viņam ar laiku attīstījās zināms, ja arī ne vārds, tad vārda surogats, kā piemēram viņa dzīvē ieņēma kā fijas vietu surogats: grauздētas zīles.

Ielas puikas arī izdarīja pie viņa zināmu kristīšanas ceremoniju ielas grāvī; aplaistīšanas ziņā tā bija pietiekoša, citādi to neviens, izņemot pašu Susuti, negribēja atzīt par pilnu kristīšanu. It īpaši učastokā tā tika galīgi uzskatīta par nenotikušu, kad Susutis uz to atsaucās un ieminējās, ka citādu kristīšanu viņš nespējot samaksāt dārguma pēc.

Policijā viņu prasīja toreiz pēc trim vārdiem, kādus pēc likuma vajag nēsāt katram godīgam pilsonim: pēc priekšvārda, uzvārda un tēva vārda, bet viņš varēja pateikt tikai vienu pašu Susuti. Un šis pats vienīgais viņa vārds tiesas priekšā izrādījās par ne viņa paša, bet par suņa vārdu.

Kādā gaismā nu viņš stāvēja likuma un taisnības priekšā, kad nespēja izpildīt pat ne pirmo pavalstnieka pienākumu!?

„Ak tu suns!“ tā skanēja Susuta raksturojums vienā vārdā saņemts kopā no priekšniecības.

Turpat policijā viņu vēl prasīja pēc tēva, pēc mātes, pēc krustāmās zīmes un pases, pēc piederības, pēc sievas un bērniem, pēc ticības un tautības, pēc kustamas un nekustamas mantas un pēc daudz citām lietām, par kurām Susutim nebija ne jausmas, un viņš zināja tik to, ka viss tas maksā lielu naudu. Tā kā tādas naudas viņam acumirkli nebija klāt, tad viņam viss tas izlikās vienaldzīgs.

Bet ne tā policijai; tā stingri noteica, ka pēc likuma tāda vienaldzība un nezināšana neesot atļauta, un pie tām pieturēdamies viņš kritiķot sodā par blandonību.

Tad Susutis tikdaudz atzina, ka bērni, sievas un kustamas mantas viņam gan šad un tad esot bijuši, bet ne skaita, ne kādu tuvāku apstākļu par tiem viņš nespēja pievest.

Visu citu prasīto lietu viņam neesot bijis nekad.

Kad tiesa piezīmēja, ka nevien pēc valsts, bet arī pēc dabas likumiem katram dzīvniekam vismaz vajagot būt tēvam un mātei, tad Susutis arī tur stūrgalvīgi gribēja palikt pie liegšanās.

Bet tas viņam netika pielauts; viņam uzdeva triju dienu laikā pievest savus vecākus, piedraudot ar stingru sodu.

Un viņam neatlika nekas cits, kā par pāris šņabjiem sadzīt sev kādu tēvu, kurš uz sava rēķina dabūja arī pienācīgo māti.

Bet Susuta dzīvē skaidrība caur to netika.

Par viņa dzīves noslēpuma atklāšanu vispār rūpējās visvairāk daždažādas priekšniecības un valdības iestādes; daudz vairāk, nekā Susutim likās patīkami un vajadzīgi.

Viņš būtu labāk vēlējies, ka būtu rūpējušies par viņa miesīgu ēšanu un dzeršanu un citu laicīgu labklājību, bet visas iestādes stingri un noteikti izskaidroja, ka privātdzīvē viņas neiejaucoties, un atstājot tur viņam pašam pilnīgi brīvas rokas.

Tikai Susutis savā prātā nekādi nevarēja saprast, kādēļ teica brīvas rokas, kur taču viņu acīm redzot atstāja ar tukšām rokām.

Visbiežāk Susutis tika padots pētījumiem pēc tā sauktās piederības, kur viņš esot dzimis. Tas Susuti varēja sadusmot: viņam likās, ka no svara bija tik tas, ka viņš vispār dzimis un nevis kur dzimis.

Valdībai turpretim taisni otrādi bija no svara tik tas, kur viņš dzimis, un ne ka viņš vispār dzimis; viņa zināja, ka tādu Susutu vēl leģions ir rezervā.

Tādās reizēs Susutis mēdza teikt, ka viņš dzimis aiz sētmalas un tur arī pieder, kā savu dzimšanas ielu viņš mēdza uzdot Purva ielu.

Ne uz dokumentiem, ne liecinieku izteikumiem tādas ziņas viņš nepamatoja, bet tikai uz to, ka viņa bērnībā visi viņu sūtījuši laikam uz apzīmēto vietu, teikdami: ej uz purvu! vai ej uz elli! vai: ej, kur tu nācis. Un tā kā viņš zināja tikai Purva un Elles ielu, tad viņš piesauca to.

Tiesa ar to nevienu reizi no daudzajām, kad Susutis tika tā prasīnāts, neapmierinājās un katreiz iznākums bija, ka Susuti sodīja:

Pirmkārt par dzimšanu bez pienācīgiem un likumā stingri noteiktiem dokumentiem.

Otrkārt par likumiskas un noteiktas piederības vietas neizvēlēšanu.

Treškārt par spītīgu un atkārtotu liegšanos un atrunāšanos ar nezināšanu par savu likumisku personību, kā arī par tiesas vairākkārtēju maldināšanu un tādējādi izdarītu valdības darbības traucēšanu.

Turklāt ierēdņi viņam personiski aizvien piemetināja bēdinājumu, ka ja viņš nelabošoties, tad ļaušot vaļu visai likumu stingrībai un ievēdīšot izmeklēšanu par to, ka viņš no paša sākuma izvairījies no kucenu slīcināšanas likuma izpildīšanas, kaut gan viņš apgalvoja, ka tas noticis bez viņa gribas.

Pēdējais ierēdņa vārds bija: „ak, tu suns tāds!”

Susuta sodi bija dažādi, sākot no spērieniem pa stilbiem, un uzkāpjot līdz galvai, vai otrādā kārtā: no galvas līdz stilbiem.

Bet viņš to īsti nevarēja uzskatīt par sodu, jo tādas spērienus līdzīgā kārtā un virzienā viņš dabūja aizvien arī citos gadījumos un arī bez gadījumu. Še spērieni bija tikai vairāk sistematiski.

Garām ejot še jāpiezīmē, ka Susutis ar vārdu *sistema-tisk*s savienoja gluži citādu jēdzienu, nekā vispār parasts: viņam likās, ka tam vārdam vistuvākais sakars ar „*sist*“, ko viņš pierādīja ar saviem novērojumiem pie citiem tamlīdzīgiem un savas pašas muguras piedzīvojumiem.

Tādēļ viņš arī jo tālāk, jo vairāk izvērtās par visas vecās *sistema*s niknu pretinieku.

Bet visi Susuta sodi bija pavadīti no viena soda veida, kurš viņam nebija tik pretīgs kā policijas *sistema*. Viņš tika vienmēr mests cietumā un tur dabūja vienmēr mierīgi izgulēties vietā, no kuŗas viņu neviens nevarēja padzīt, kā tas notika allaž brīvajā stāvoklī; bez tam viņš tur arī dabūja drupaklas, kuŗas, ja tās iemestas ūdenī un netīrā traukā, tiek dēvētas par „konsomē“, „ragū“ u. t. t. jeb cietuma barību.

Tomēr šādu dzīvi Susutis nekad nedabūja baudīt pārāk ilgi un jau reti kad ziēmā; jo drīz priekšniecība nomanīja viņa ļaunprātīgo nolūku izlietot cietumu par patversmi un drupaklas par mitināšanos.

Viņu tad tūdaļ padzina un nosauca pakal: „Tu suns!“ Nu viņš bija atkal brīvs un varēja nokārtot savu dzīvi uz pašdarbības, taupības, krietnības un savstarpēja brīva līguma pamata.

To tad viņš arī mēģināja darīt un sāka meklēt darbu uz savstarpēja brīva līguma pamata, lai dabūtu ko ēst.

No dabas Susutis bija labsirdīgs, kā tas būs redzams bijis iz līdzšinējiem datiem, bet ēst viņam tomēr gribējās, tā tad viņš pēc savstarpēja un brīva līguma no laba prāta, atrazdamies turklāt pie pilnīgas apziņas un veselas sajēgas, noslēdza kontraktu un uzsāka zīrga darbu.

Darbs bija labs, savā ziņā pat varēja spēcīnāt muskuļus, vismaz skatoties uz jautājumu principieli un teoretiski; un visādā ziņā darbs bija no liela moraliska svara un viņam bija nenoliedzama pedagoģiska un etiska un vēl dažas tamlīdzīgas nozīmes priekš tā, kas viņu spēja izturēt.

Bet Susutis viņu nespēja izturēt.

Darba devējs teica, ka vainīga pirmkārt Susuta nepietiekoša audzināšana uz paklausību un uz uzupurēšanos priekš ne-

savtīgiem un cēliem mērķiem, otrkārt spītīga barošanās ar nepietiekoši brodīgām un barojošām barības vielām, lai tikai varētu atsaukties uz vājumu un tā padoties kūtrībai, kuŗa visa launuma un dumpja sakne.

Toreiz Susutis vēl no dumpja nekā nezināja, bet pateicoties darba devēja neatlaidīgiem brīdinājumiem un pūliņiem un sava paša vēdera tukšumam, viņš sāka pie sevis prātot un meklēt pēc iemesliem, kādēļ cēlušies pārpratumi starp viņu un brīvo savstarpējo līgumu.

Nepietiekoša audzināšana, kā teica darbdevējs, likās Susutim nevainīga, jo pēc viņa domām viņš bija pilnīgi pietiekoši audzināts ar spērieniem un cietumiem; spītīgo barošanos ar nepietiekoši brodīgām vielām viņš nesaprata labi, jo viņa vēders rēja pārāk skaļi pretī. Visu viņa prātojumu iznākums bija tikai tas, ka viņš neesot zirgs un viņa mugura nepanesot zirga darbu, nedz viņa māga zirga barību.

Viņš izteica vēlēšanos aiziet.

Te nu darbdevējs viņam it pareizi aizrādīja uz savstarpējo brīvo līgumu, pēc kuŗa ir gan brīv strādāt, bet nau brīv aiziet.

Tā kā Susutim tika pierādīts, ka nau brīv aiziet, tad viņš aizbēga.

Darbdevējs to izdzirdis noteica tikai „tas suns!“, jo viņš bija aizņemts no steidzīgām darīšanām.

Susutis, protams, tika noķerts, sodīts un atkal palaists.

Pēc šiem notikumiem viņam bija brīv no jauna slēgt brīvu savstarpēju līgumu, vai neēst nekā.

Viņš vēl reiz izvēlējās to pašu pirmo ceļu, bet ar tām pašām sekmēm.

Tad viņš izvēlējās otro ceļu: neēšanu.

Pāris dienas gāja gluži labi; viņš nestrādādams un apkārt staigādams krietni paplašināja savu redzes aplōku un pārliecinājās, ka citiem iet tāpat un ka tādu, kā viņš, ir ļoti liels vairums. Bet tad viņš redzēja arī lielu pulku desu, kuŗu bija tik daudz, ka viņas sāka maitāties, tādēļ, ka laikam nebija neviena, kas tās ēd.

Vienu no šīm, nevienam nevajdzīgām, liekām un pārmērā sataisītām desām viņš paņēma no viņas vietas un to apēda.

Bet sekas bija tādas, kādas viņš nebija cerējis.

Vispirms pārmērīgi daudzo desu taisītājs iekliedzās: „ak tu suns!“ un to Susutis bija cerējis. Bet tad piepeši, nezin kur gadījies, sunu ķērējs uzmeta viņam cilpu kaklā, — un to Susutis nebija cerējis.

Lai viņš kā raustījās un svaidījās, ķērējs ievilkā viņu sunu ratos un veda projām uz to vietu, no kuŗas tiek dzīvi ārā.

tikai smalki un bagāti suņi, kuņiem sakari ar lieliem kungiem, kas tos caur galvošanu, izpirkšanu un kukuļošanu izglābj no tās bēdu vietas.

Rati bij pilni suņu, kas visi sēdēja nokārtām galvām, jo tie zināja, kāds gals tos sagaida un ka katra pretestība ir vel-tīga.

Susutis bija vienīgais, kuŗš arī šoreiz bija nezināšanā par savu likteni un tādēļ neviņoja tam padoties.

Viņam bij daudz bijis darīšanu ar likumu un policiju vi-sādos veidos, tādēļ viņš vispirms likās uz likumisku aizstāvē-šanas. Viņš gribējis desu taisītājam vēl labu darīt un palī-dzēt viņam apēst par daudz saražotās desas.

Bez tam desas bijušas jau maitājušās un taisītas no vie-lām, kas no dabas nebijušas nolemtas priekš desām, kā vecām zābaku zolēm, zirgu un kaķu gaļas un kapsētu izrakumiem. To viņš varot pierādīt ar sava vēdera pastiprinātām graizēm.

Še nu pierādījās pie Susuta, ko katrs izglītots lasītājs jau pats būs nomanījis: liela kapitalistiskās tautsaimniecības likumu nezināšana, jo pēc tiem spriežot desas nebūt netop ražotas priekš tā, lai tiktu ēstas no tiem, kam taisni gribējās ēst, bet priekš tā, lai tiktu kā prece pirktas un nestu profitu jeb peļņu desu ražotājam.

Starpība te tā, ka katrs, kas desas grib dabūt, ir gan pēc likuma piespiests tās pirkt par iespējami dārgu cenu, bet jau pēc likuma piespiests tās ēst; galvenā lieta pie desām kā pre-ces ir profīts, blakus lieta ir ēšana.

Susutis, kā mēs redzējām, bija rīkojies taisni otrādi, pār-mainīdams galveno lietu ar blakus lietu, un tā bija pārkāpis lo-gikas, tautsaimniecības un pastāvošās sistēmas likumus.

Nau tādēļ brīnums, ka suņu ķērējs Susutim uzsauca atbil-des vietā tikai: „Turi muti, suns tāds!”

Ari to Susutis nedarīja, bet protestēdams pacēla savu balsi atklātības priekšā, kas izdarīja uzmusinošu iespaidu uz viņa līdzbiedriem, tā ka tie arī sāka vaimanāt par savu suņa mūžu, kas tiem nu jābeidz arī vēl tādā negoda kārtā, — un par ko?

Ķērējs gan metās klāt un par musināšanu un neatļautu saucienu lietošanu gribēja grābt Susuti, bet suņu gaudošana un troksnis bija jau ticis tik liels, ka atskrēja ducis gorodovoju, kas tūdaļ nošāva trīs garāmejošas sievietes un pa telefonu un ar selbstsuca trokšņa svīlpēm paziņoja tuvākai priekšniecībai, ka šie izdevies labs gadījums apspiest nemiernieku demonstrācijas gājieni, kas gribējis protestēt pret pastāvošo valsts kārtību un traucēt gaidāmās reformas un domnieku vēlēšanas, kavēdams

tādā kārtā labi domātos valdības nolūkus tēvijas atjaunošanas veicināšanā.

Uz šī ziņojuma pamata tika bez kavēšanās izsūtīta rota zaldātu un palaisti valā selbstšuca pulki ar revolveriem, dunciem un nagaikām.

Visas ielas, kas veda uz notikumu vietu, tapa tūdaļ militāriski noslēgtas, četri nami, kuŗi tika pamanīti nozieguma vietā, tika sašauti drupās no ātri klāt piegādātiem lielgabaliem, un apcietinātas tika 357 personas, kuŗas caur izmanīgu kara planu izpildīšanu, tas ir, caur ziņkārības modināšanu viņu ļauni domājošos prātos bija pievilktas taisni tanīs vietās, kur kara spēks viņas varēja netraucēti padarīt nekaitīgas un tad saņemt ciet.

Susutis ar saviem bēdu brāļiem tika no notikumu nepārstati ātrās norisināšanās un kara disciplīnas nelokami stingrās piemērošanās tā pārsteigti un apmulsināti, ka tika aizbīdīti gluži uz citu pusī, kur nemaz nebij kara spēka.

Kad viņi cik necik atjēdzās, tad viņi atradās jau Bīķeru mežā.

Tur viņi arī palika un tapa par meža brāļiem.

Kādu darbību te attīstīja Susutis, to nevaram šē attēlot, jo mūsu stāsts ir stingri paties un dibinājas uz dokumentiem, bet par šo laikmetu trūkst no priekšniecības puses jebkādu dokumentu, jo tai bija pavēlēts rīkoties ne ar papīru, bet ar svinu.

Tikdaudz tikai varam atzīmēt, ka dikā šē Susutis laikam nebūs stāvējis, bet griezis uz sevi nepelnītu vērību, ko pierāda jau daudzās klaburjaktis, kas uz viņu tika sarīkotas.

Kā mežabrālis Susutis arī nobeidza savu mūžu un te nu izrādījās kas gluži negaidīts.

Desu taisītājam bija savs palīgs uz laukiem, vēršu audzētājs; tas bija saimnieks un priekšniecības piekritējs. Tādēļ viņš tika par spiegu un nodeva Susutī.

Pārspēks sakrita Susutim virsū, sašāva un nogāza gar zemi.

Susutis ar pēdējiem spēkiem vēl pacēla roku un nošāva dzinēju virsnieku. „Ak tu suns tāds!“ iesaucās virsnieka palīgs.

Bet virsnieka palīga palīgs brīnīdamies un klusi noteica: „Nē, jūsu godība, man liekas, te ir noticis pārpratums. Tas nau nemaz suns, bet ir cilvēks, un mēs ar viņu visu cauru mūžu esam apgājušies kā ar suni.“

„Ak, ko nu!“ atrūca virsnieka palīgs; likums un dokumenti rāda, ka viņš ir suns, un ja viņš arī simtreiz būtu cilvēks, tad pēc likuma viņš tomēr ir un paliek suns, jo likumam ir spēks.

„Bet viņam taču brauniņš rokā un suns nemūžam neuzdrīkstēsies pretī šaut. Ja pēc likuma viņš ir suns, tad likumu vajaga pārgrozīt, jo pēc patiesības viņš nau suns.“

„Ko??!“ iekliedzās virsnieka palīgs, kuŗš bija barons, uz virsnieka palīga palīgu, kuŗš bija krieviņš.

Ar to jautājums bija pilnīgi izšķirts.

Kas notika ar virsnieka palīga palīgu, krieviņu, tas ir zināms: viņš tika nodots baltiešu rokās, kuŗi viņu nostādīja bedres malā kā biedinošu piemēru krievu ierēdņu nespējībai aizstāvēt baronu intreses un tad parādīja viņam standrechta žēlastību, ka viņš nepiedzīvodams sirmus matus iebrauca bedrē.

Bet nezināšana un noslēpums par Susuti arī šoreiz vēl palika galīgi neatklāts, tikai tas bija panākts, ka sāka šaubīties par Susuta sunību arī tādi, no kuŗiem tas nebija gaidāms; protams, šē runa nau par baroniem.

Susutis pats neizlaida no rokām brauniņu par spīti visām pūlēm to atņemt, un labvēlīgu un mierīgu iemītnieku prātīgām pierunām, lai jel atmetot stūrgalvību.

Ar brauniņu un negodu Susutis tad arī tika iemests bedrē; citi runā, ka viņš vēl to pašu nakti izcēlies.

Pie Susuta jau viss bija nezināšana un no tāda dumpinieka jau arī visu var sagaidīt.

Ideālā disciplina un kas no tās iznāca

Pabeigts stāsts.

Visas labi domātājas avizes ziņoja savā laikā ar lielu prieku, un citas, mazāk labi domātājas avizes ar mazāku prieku drukāja pakal ļoti zīmīgu nostāstu par neatlaidīgi krietno dienestpienākumu izpildītāju, kādu sulaini, vārdā Mārtiņu Pui, kurš būdams par dežurētāju pie premjera nama, nelaidis iekšā pašu iekšlietu ministra biedri, tādēļ ka to nepazinis.

Viņa tuvākais priekšnieks, palkavnieks, tas vien tik varējis lietu nokārtot, un, protams, vēlāk ļoti uzslavējis cītīgo un uzticamo ierēdni par tādu parauga disciplīnu. Bet avizes netika atstāstījušas tālākos notikumus ar šo pašu ideālo ierēdni, Mārtiņu Pui. Mums izdevies par to savākt sekošas ziņas no gluži nedroša avota; un tā kā lasītājas mīl zināt, kas vēlāk noticies ar stāstu varoņiem, tad gribam arī beigas atstāstīt, kaut gan tās diezgan bēdīgas un pat uztraucošas.

Mārtiņam Pui, kā jau parauga ierēdnim, priekšniecības uzslava nebija vis likusi atdusēties uz lauriem, kā tas būtu noticis ar vienkāršu cilvēku, — bet bija to pamudinājusi uz vēl jo tālāku centību. Viņš galīgi nodibinājās negrozāmā pārliecībā, ka disciplīna — nemulsināta, no šaubām nebojāta disciplīna ir visas pasauleskārtības pamats.

Negudrot, neprātot, tik klausīt pavēles burtam! tā viņš vienmēr sev atkārtoja.

Neļaut nogriezties no pavēles burta izpildīšanas ne ar kādiem blakus apstākļiem! ne ar draudiem, ne glaimiem, ne labiem vārdiem un pārliecinājumiem, ne lāstiem un pašiem velniem. Negudrot! tas bija ticis krietnā ierēdņa vadošais teiciens.

Reizi pats lielais priekšnieks aizejot bija noteicis krietnajam ierēdnim:

„Nelaist iekšā neviena paša, lai tas būtu vai pats velns! — vai saproti, Mārtiņ Pui, suņa dēls?!“

„Saprotu, jūsu augstcaurspīdība —: nelaist iekšā neviena paša, lai tas būtu vai pats velns!“

Liēlajam priekšniekam bija mājās nolikti briesmīgi slepeni raksti, un tādēļ viņam likās, ka nebūs lieki vēl reiz piekodināt,

lai nelaistu neviena paša iekšā, jo kas var ticēt pat nodaļas priekšniekiem un visslepenākiem padomniekiem.

„Nu, skaties tu man, Mārtiņ Pui, ka tu man to izpildītu uz mata, un neielastos ne uz kādiem izskaidrojumiem un nepadotos māņiem un viltībām; dari tik to, kas tev likts!”

„Ar prieku centīšos uz mata, jūsu augstcaurspīdība!”

Mārtiņš Pui stāv pie durvīm un nelaiž neviena iekšā: ne paša galda priekšnieka, kas grib pārrakstīt steidzamus papīrus, ne sulaiņa, kas grib priekšnieka cigarus papīpot, ne pašas cienīgās, kas grib aktīs paokškerēt pēc vielas, ko pastāstīt viesībās savām tuvākām draudzenēm, ne jaunkunga, kas grib drusku pagrābt no tēva naudas, ar ko cauri iet. — Mārtiņš Pui stāv tik pie durvīm un nelaiž neviena iekšā, un neklausās ne uz izskaidrojumiem, ne uz pārliecinājumiem, ne uz sulaiņa un jaunkunga draudiem, ne uz istabmeitas un cienīgās glaimiem, un pirmā bija ļoti skaista, kas nebūs lieki pieminams.

Mārtiņš Pui stāv tik pie durvīm un domā: negudrot! un mierina sevi ar stingru pārliecību: „neviens mani nepiemānīs!”

Par laiku atskrej kurjers pēc tiem briesmīgi slepeniem rakstiem. Krietnais ierēdnis nelaiž iekšā. Atskrej cits augstāks: sakas nākam no paša lielākā priekšnieka. Mārtiņš Pui i nepaskatās. Tik daudz kārdinājumi un māņi un vilti ir likuši viņam noprast, ka te nau vienkārša lieta, bet gluži ārkārtēja. Viņš sāk just, ka varbūt šodien izšķiras viss viņa liktens un ja viņš šodien paliek ciets un uzticams un gudris, un nepadodas nekādiem māņiem un pārbaudījumiem, ka tad viņam atvērsies neizmērojamas laimības vārti un viņš varbūt ieies feldvebeļa činā un dabūs 22 rubļus un 33¼ kapeikas algas par mēnesi un kroņa apgaismošanu. Viņš domā tikai vienu: „Negudrot! nelaut apmānīties!”

Atskrej drīz pats prokurors, — krietnais ierēdnis nelaiž iekšā; atskrej ar automobili pats iekšlietu ministra palīgs, — tāpat. Atskrej pats lielais priekšnieks un brēc lieliski. Tāpat. Krietnais ierēdnis tikai pasmejas un nelaiž arī viņa paša iekšā; arī viņš nodomā pie sevis: „Negudrot! nelaut apmānīties! Kas var zināt, varbūt priekšnieks grib mani tikai pārbaudīt, vai es arī protu uz mata izpildīt viņa pavēles? Viņš taču noteica nelaist iekšā neviena paša, lai tas arī būtu pats velns.”

„Vai tu nepazīsti mani, muļķi, suņa dēls!” brēc priekšnieks lielās dusmās.

„Kā lai nepazītu jūsu augstcaurspīdības, No laipnās uzrunas vien jau pazīstu,” atbild Mārtiņš Pui.

„Kādēļ tad tu mani nelaid iekšā?”

„Man teikts nelaist nevienu iekšā, lai tas būtu vai pats velns.“

„Bet es pats taču tev to teicu —“

„Pats, jūsu augstcaurspīdība.“

„Nu, un tagad es to pats atkal atsaucu. Vai tu nevari sajēgt, koka gabals, suņa kāja, ko es tev izskaidroju?“

„Man teikts uz izskaidrojumiem neielaisties, māņiem un viltībām nepadoties, un darīt tik to, kas likts.“

„Lai velns tevi parauj! kādi lai te māņi un viltības?“

„Jūsu augstcaurspīdība gribiet mani varbūt tik pārbaudīt ar māņiem un viltiem, vai es arī uz mata protu izpildīt pavēles.“

Ar visām lielajām dusmām priekšnieks nevarēja atturēties no smiekliem:

„Ak tu mulķis, suņa dēls; labi, labi, ka tu tā centies, algu dabūsi, bet nu laid tūlīt iekšā!“

Krietnais ierēdnis arī pasmējās laimīgi, bet iekšā nelaida.

„Jūsu augstcaurspīdība, lūkojat tagad ar glaimiem, tāpat kā cienīgā papriekšu mani lādēja un tad glaudīja ap vaigiem un sauca par balodīti, lai es laižot iekšā.“

Tas bija par daudz arī laipnajam priekšniekam, un sacēlās tāda vētra, kuŗa būtu noslaucījusi visu no zemes virsus, ja nebūtu beigās atrasts kādā viesnīcā un atvests palkavnieks, krietnā ierēdņa, Mārtiņa Pui, tiešais priekšnieks, kuŗš tad nokārtoja iekšā laišanas lietu.

Bet nelaime bija jau notikusi: lielais priekšnieks nebija varējis laikā dabūt briesmīgi slepenos rakstus, un kad nu beigās pietika pie tiem klāt un devās ar vislielāko steigu atpakaļ, tad nonāca 40 minutes par vēlu.

Bet krietnais ierēdnis Mārtiņš Pui, kuŗš bija pašlaik sasniedzis disciplīnu, pašsavaldīšanās un apdomības visaugstāko pakāpi, dabūja gan izmaksātu algu, medali „par uzcītību dienestā“, bet tika ieskatīts par slepenu biedri un palīdzētāju, un dabūja izciest to lielo sodu, ko tik viņš pats vien zin.

Pēc tam par Mārtiņu Pui, krietno ierēdni, nekas vairs nau bijis dzirdams. Šo faktu nepiederīga izpaušana būtu varējusi kaitēt disciplīnas uzturēšanai.

Tā arī saprotams, ka avīzes nostāstu par krietno ierēdni atstāstīja nepabeigtu, un šē tikai tas top cien. lasītājiem pasniegts pilnīgā veidā.

Sirds solījums

Tas bija ne šinī zemē, ne šinī laikā.

* * *

Viņiem nu drīz, drīz vajadzēja nākt. „Kad ziedēs persikas, es būšu pie tevis,” viņš teica.

Drīz, drīz ziedēs persikas. „Vēl tikai kāda nedēļa,” saka Andžolina. „Paciesāties, dārgā signorina Džilda.”

„Vai viņš būs? vai būs? Vai nenokavēsies? Tagad tādi laiki. Katru mirkli var atskanēt Garibalda sauciens un tad viņš sekos tam, ne maniem mīlas aicinājumiem.”

„Signorina, signorina, nešaubaties par viņu. Kas ir uzticams brīvībai, tas uzticams mīlai.”

„Tev taisnība, Andžolina, mīlā,” — piepeši viņa piesteidzās pie kalpones un strauji viņu apskava un noskūpstīja.

„Ja,” teica Andžolina, „nu es arī atceros itin skaidri, ka viņš solījās ar savu sirdi būt vienmēr pie jums.” —

„Lai es kur esmu pats, mana sirds vienmēr būs pie tevis!” —

„Tie bij viņa vārdi,” apstiprināja Andžolina, „un tas ir solījums, ko nevar nelauž; kas domā uz savu zemi, tas domā uz savu līgavu.”

„Nu tu runā vienos sakāmvārdos,” atjokojās Džilda — bet labi bij tie sakāmvārdi arī Džildai.

„Beppo man viņus vienmēr atkārtos,” Andžolina palika klusa un apstājās.

„Kaut nu drīzāk ziedētu tās persikas!” no sirds vēlējās abas jaunas. —

Vai jūs zināt, kas ir persikas? Vai jūs jeb reizi redzējuši, kā viņas rožaini zied?

Ak, es viņas esmu redzējis, daudz un ilgi, — diemžēl.

Nu man katru pavasaru agri, agri, sirds top nemierīga, kā nesavaldāma, un kad es viņu savaldu, tad viņa kā salauzta, sāpīgiem, nevarīgiem locekļiem. Pašā marta sākumā, kad vēl visapkārt dziļi sniegi, netīri no visas ziemas sārņiem, atmostas skaidrais skaistais sapnis par persiku ziedēšanu.

Persikas ir tālas viešņas arī Italijā; no svešām Āzijas malām viņas turp atvestas; viņas vēl atmin savu dzimteni Per-

siju un saucas par persietēm, persikām; viņām siltā zeme Itālija vēl ir auksta, un kad viņas dreb marta vējā un lietū un sniegā, tad viņas sasilst tikai domājot uz savu dzimteni. Nau jau arī citām dzīvībām vairāk mierinājuma, kā domas uz tālo, atstāto.

Kā mīlas viešņas viņas tiek turētas no itāļu meitenēm. Persikām līdz ir cits tautietis no Persijas — majorans, kurš itāliiski saucas par „Persia“. Bet nekādu attiecību persikām nau ar majoranu: viņas jūtas kā itālietes; viņas mēdz nošķirties kā „persica spiccacia“, īstās persikas, no citām.

„Ej, skrien paskaties, cik lieli ir jau persiku pumpuri? Tur dārzā viņi tik lēni aug,“ sacīja Džilda.

„Jums istabā gan jau zied kamelija, — ne velti jūs viņu sildat ar savu dvašu un plaucējat. Mīlā viss aši plaukst; cik vēl nesen atpakaļ Džino bij aušīgs, jautrs zēns un kā piepeši attīstījās par daiļāko un vīrišķāko jaunekli, kāds visā Tičinā.“

„Vai tu domā, Andžolina! — Ja? — Cik skaists! Kā pats pavasars! Kad nu ašāk plauktu ziedi! Viņš pārāks par ziediem; viņš ašāk nāca. Varbūt viņš arī tagad ašāk atnāks? Kameliju pumpuri arī laukā jau lieli, lieli.“

„Debess jau ir skaidra un zila.“

„Augstumā debess tumša, tumša, gandrīz tik tumši zila kā vakarā. Ezers ir zils pa vidu ar mēlām nokrāsām un tikai gar malām zaļš, kurp sniedzas kalnu ēnas. Tur laiviņa peld un bālgana svītra pakaļ velkas. Vai viņš nau laiviņā? Kā viņa visapkārt sev kaisa sudrabu un zeltu pa viļņiem?“

„Kā lai viņš nāktu no tās puses? Nē, viņš nāks no Capolago.“ „Kas var zināt, kur viņš tagad ir?“

„Kalni vēl drūmi un brūni.“

„Nē, lūk, lūk tur zaļi plankumiņi, tie ir jauno kastaņu pumpuru asni, kas spiežas laukā no brūnajiem zariņiem. Drīz, drīz!“

„Šodien Ruviglianas meitenes atnesa atkal pilnus klēpjus vijolišu un primuļu.“

„Primuļu jau pilnas visas plavas. Es viņas negribu, dzeltenas spīd, kā karabinjeru pogas. Lai nenes vairs.“

„Mazā Peppina iedeva alikantes zariņu, smaršo saldi, kā pirmā pavasara mīla.“

„Bet kādi viņai lieli dzeloņi! Ak, Andžolina, kādēļ viņš vēl nenāk?“

* * *

Andžolina skrien ikdienas skatīties, cik lieli ir persiku pumpuri. Signorina Džilda no nepacietības gluži sasirgst un

liekas gultā: varbūt tā ātrāk sagaidīs? Nevienu gadu vēl pumpuri tik lēni nau raisījušies. Istabas kamelijai Džilda vienu pumpuru atvērusi agrāk un viņš krāšņi-rozā uzziedēja, bet to pat dienu arī nokrita.

„Signorina, signorina,“ teica biedinoši Andžolina, „kad tik nenotiek kāda nelaime! Jūs ziņat, cik vārīgs ir kamelijas zieds: viņš, kā mīla, nepanes, ka viņu aiztiek.“

„Ak Andžolina, es ilgāk nevaru izturēt.“

* * *

Piepeši laiks iestājās silts. Ezers siltiem, zaļiem vilpiem aplaistīja krastus. Gaiss siltām, velganām pūtēm glāstīja kalnus un vēdināja dzīvinošas vēsmas Džildas logos; saule cauru diēnu staigāja skaidrās debesīs un lūkojās katrā persiku pumpurā.

Andžolina ieskrēja Džildas istabā: „Ir! ir! Iesim laukā skatīties!“

„Vai Džino ir?“ uzlēca Džilda.

„Pumpuri zied! pumpuri zied! Tur lejāk, pie ezera, visi koki iesārti, pilna leja kā piebērta!“ un viņa izskrēja ārā.

No uzbudinājuma trīsēdama Džilda sāka steidzīgi ģērbties. Andžolina atkal ieskrēja. Steidzīgo skriešanu un saukšanu sadzirdusi, ienāca Džildas māte, signora Asunta.

„Kurp tu tā steidzīgi iesi? Ko tu tā viņu vedini, Andžolina?“

„Es iešu skatīties, kā ielejā zied persikas.“

„Tu saaukstēsies, meitiņ, pašulaik sniegs sāka snigt. Vai tad tu, Andžolina, neredzēji un neteici?“

„Es nemaz nemanīju,“ atteica Andžolina.

„Lai ir sniegs! rozā ziedi nekad nau tik skaisti kā baltā sniegā, zvaigznes nekad nau tik spožas kā tumšā naktī,“ — un Džilda tik turpināja ģērbties.

„Kā jūs iedomājāties, ka persikas jau zied? Koki vēl gluži kaili,“ teica māte.

„Te pie mums vēl nezied, bet pie San-Domenikas jau visa leja pilna ziediem. Koki vēl kaili bez lapām, bet zaļo lapu vietā ir sarkani pumpuri,“ iebilda Andžolina.

„Es gribu redzēt pirmās persikas ziedam, es gribu redzēt! man vajga! — Nāc tu arī līdzī, māmiņ,“ lūdzās Džilda.

„Zinu, zinu, meitiņ,“ skumji teica signora Asunta, „kad ziedēs persikas, viņš solījās nākt. Zinu tavu noslēpumu. Tu pati esi kā tas persiku koks, — vēl tu neesi laidusi lapīņas, jau tu traucies ziedēt gaišiem, sārtiem ziediem.“

„Māmiņ, vai es ļauni daru? Mana sirds staro tik gaišiem, skaidriem stariem.“

„Meitiņ, tu vēl tik jauna: jums abiem jāpagaida, kamēr beigsies šie karš un Džīno pārnāks mājās. Kamēr Rōma būs iekarota.“

„— Kamēr Rōma būs iekarota un mūsu lielā Itālija viēnota, jā, jā — bet vai viņš nau mana Rōma? Un vai mēs viēnoti neesam mazā Itālija? — Nākam lūkoties persikas ziedam!“

„Sniegs uz ziediem, sniegs uz mīlas, saka veci ļaudis,“ noteica signora.

„Nē, māmiņ, ne sniegs uz ziediem, bet rožu lapīņas uz sniega. Sniegs noies, ziedi paliks,“ un smiedamās abas meitenes aizskrēja.

* * *

Kur vien meitenes gāja — pa šaurajām ieliņām, gar stāvajiem akmeņu žogiem, pa mazo bruģēto ciema laukumīgu — visur viņas redzēja plānu skaisti baltu sniega kārtiņu; uz kokiem, uz puķēm, uz jumtiem, visur baltas mirdzošas pārslīņas. Tāds pārsteigums! — Meitenes izgāja uz klinšu celiņa, visi kalni savādi balti, — lielais kalns melns ar baltiem sniega plankumiņiem spilgti atceļas no zilā apvāršņa. Klēpī kalnam ciemi un mājas melniem un sarkaniem jumtiem. Kalnam pāri, pa vidu, gar malām migla un mākoņi, bālgani un zilgani. Iznāk saule, viss spilgts un skaidrs un žilbinošs smaida preti Džildai un viņas cerībām.

Ašiem soļiem uz persiku leju, kājas šur tur slīd no neparastā sniega gluduma, akmentiņi drūpot krīt lejā.

„Cik skaidrs gaiss! var skaidri saredzēt viņpus ezera visas mājas un logus. Tas ir vecā Bianchi nams.“

„Es dzirdu, kā akmeņlauzēji krauj akmeņus laivās tur viņpusē.“

„Cik skaists ir ezers! Zili-zaļgans tumšs ūdens; kur ēnas krīt, tur violeti atspīdumi. Gluds un caurspīdīgs kā veneciešu glāze, malas ieslēgtas baltā sudrabā.“

„Lūk, mēs esam jau atskrējušas! te jau ir persiku leja!“

„Viss plašums balts un rozā!“ mazā Džilda neviļus plaukšīnāja rokām. „No visām pusēm no kalna lejā līst rožainas upes, un ūdeņi pret klintīm šļākdami met baltas putas. Tur paceļas melnas klintis un rozā un balts viņām pāri velas.“

„Persiku kokiem visiem vēl kaili zari bez lapām, apakšā sniegs un melnos zaros sarkani ziedi, — cik savādi un skaisti,“ domīgi noteica Andžolina. „Kā sarkankrekļi-garibaldieši uz melniem Abruzzu kalniem.“

„Cik spoži un cēli izšķīras tur viens sārts persiku koks no baltā sniega pret zaļo ezeru, balts, zaļš, sarkans, — ziema, pavasars, vasara! Viss vienā skatā! — Tā mums nāks vienā skatā pēc ziemas ziedonis un tūdaļ vasara! Un lūk: zaļš, balts, sarkans, tās jau mūsu Itālijas krāsas, — vienā skatā nāks viss, arī viņš, arī viņa.“

„Kā jums, signorina Džilda, izliekas sarkanie ziedi uz baltā sniega? Man liekas, kā sarkani asins pilieni uz baltā palaga, kur gul mans Beppo.“

„Ak nē, tās ir rožu lapiņas, ko Aurora kaisījusi uz kāzu gultas palagiem.“

„Ak ja, skaisti tā gan, ak ja!“ nopūtās Andžolina.

„Lūk, uz persikām uzsnidzis sniegs un tās brīnās: kas tas tāds? Tik auksts viņš ir, mēs viņu sasildīsim ar savām sārtām liesmām. Lūk, kā visapkārt sniegs kūst un izzūd!“

„Signorina, iesim atpakaļ mājās, ka jūs nesaaукstējaties. Nu jau mēs redzējām.“

„Kā visa aina aši pārvēršas! Kalni top aizvien melnāki, jo lejāk, jo tumšākas krāsas, bet kalnu gali liekas jo gaišāki balti, kā cerības jo gaišākas, jo tuvākas saulei.“

„Man top jo baigāk, jo tālāk; iesim!“

„Andžolina, lūk, kā atveras kalnu vārti! Kalni, kas sastājušies ap ezeru, atkāpjas, gaisma plūst iekšā pa vārtiem! Lūkosimies, lūkosimies tālāk, kas tur tanīs vārtos, kas aiz vārtiem!“

„Ak, viss top tālāks un tālāks, acis nespēj saredzēt tālumū, kurā tu vēlies redzēt to vienu.“

„Es viņu redzēju, es viņa sirdi jutīšu pie savas sirds, — persikas zied, visas lejas zied, mana sirds zied. Andžolina, mana mīlā!“

* * *

Mazā Peppina skrēja pa klinšu celiņu, ka klabēja vien koka tupelītes. Jau no tālienes viņa sauca:

„Nākat mājās, signorina Džilda! Pārnāca! pārnāca!“

Skrienot nokrita koka tupelīte. Jums jāzin, ka šīs graciozās, mazās tupelītes, cokoli viņas sauc itāli, uz kājas turās tikai aiz ādas lentītēm, kas pārstieptas pār kāju pirkstiem. Uz mirkli Peppina apstājās.

„Nu nāc ašāk! Kas pārnācis? Vai Džino?“

* * *

Pusceļā viņas sastapa Beppo. Tam bija rokā skaists rozā persiku zars. No priekiem iekliedzās Andžolina un, aizmirstot uz mirkli cienību pret savu kundzi, metās ap kaklu Beppam.

Beppo, pār visu seju smaidīdams, tomēr neaizmirsu savu kareivisko izturu; Džilda satvēra viņa roku.

„Vai Džino vēl augšā pie mammas? Vai jūs abi reizē atbraucāt? Vai Džino nokusis?“

„Mēs esam še abi, — cik vien varam būt,“ atbildēja uz visiem jautājumiem Beppo, savādā, nenoteiktā balsī. Visa viņa seja bija pārvērtusies, prieks viņā cīnījās ar nopietnību, dziļas sēras likās visu pārvaram. Meitenes savā priekā to daudz neievēroja, domāja, viņš noguris no ceļa, nemanīja arī viņa neveiklo, nenoteikto valodu.

„Ak, iesim ašāk pie Džina,“ steidzināja Džilda, „varbūt viņš man nāks preti!“

„Viņš ir tev nācis preti,“ klusi iebilda Beppo, „nesteidzaties tā, signorina.“

„Kā lai es nesteidzos?“ smējās Džilda. „Tu viņa draugs un apkopējs, vai tu arī nesteidzies, kad viņš tevi gaidīja?“

„Nesteidzaties, signorina Džilda, jums laika daudz, ļoti daudz. Viņš ir gan steidzies, lai izpildītu savu solījumu persiku ziedos pārnākt. Jums būs jāmacās paciesties, ne steigties,“ grūti gāja Beppam valoda.

„Kas tās tādas par runām? Ko tu tā stosties? Kas ir ar Džinu noticis? Vai viņš ievainots? Tad jo ašāk jāsteidzas mājās. Es viņu kopšu. — Lūk, Andžolina, kā Džino izpildīja savu solījumu: kad ziedēs persikas, es būšu pie tevis!“

Beppo gribēja ko teikt un nostājās stingrā kareiviskā pozā, bet piepeši viņš nokrita ceļos un, sagrābis Džildas rokas, sāka skaļā balsī raudāt, aizmirdams visus savus pienākumus un pieklājību.

Džilda tagad tikai atjēdzās un atmodās no sava sapņa, — tad Džino bij miris. Piepeši nogrima kaut kur dziļumā visas persikas, līdz ar kalniem, un ezeru un sauli. Viņa neiekliedzās, viņa nesakustējās. Viņa bija piepeši pārcelta citā pasaulē; gar šo pasauli viņai nebija vairs daļas ne priekos, ne bēdās, arī ne bēdās. Tad viņa sadzirda kā no tālienes svešu balsi.

Beppo bij piecēlies, atkal pilnīgs kareivis, un teica:

„Džino ir še, viņš savu solījumu nau aizmirsis; viņš savās miesās nevar būt še, jo viņa miesas atdotas zemei, atbrīvotas vienotas Italijas zemei, un gul' mūžīgā Romā, kuŗu viņš atbrīvoja. Bet viņš sūta tev, lai būtu mūžīgi pie tevis“ — Beppo balss aprūka, bet tūdaļ viņš atkal turpināja. „Viņam nepatika būt pie tevis tikai garā, no vēsām augstām debesīm noskatīties uz tevi še zemes virsū, viņš vēlējās būt pie tevis tuvāk —“

Džildas acis piepeši uzliesmoja.

„Ko tad? Kā tad var būt tuvāk?“ iesaucās Andžolina nesaprašanā.

„Viņš sūta tev — savu sirdi, ko lika man izņemt no viņa krūtīm un nodot tev“; viņš izņēma mazu vīstoklīti un nodeva to Džildai līdz ar persiku zaru.

Džilda rokās turēja savu dārgāko. Piepeši atraisījās viņas stingums un viņa sāka raudāt; viņa bij atgriezusies atkal šinī pasaulē pie Džina sirds.

* * *

Tas bija ne šinī zemē, ne šinī laikā.
Izpildīts bija sirds solījums.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0312066122

